
Vpliv spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov

VARSTVOSLOVJE,
let. 15
št. 1
str. 9-28

Kaja Prislan

Namen:

Namen prispevka je predstaviti dinamiko protestnih gibanj v kontekstu tehnologije in spletnih storitev. Množična gibanja so se v zadnjem desetletju zaradi vpliva sodobne tehnologije spremenila v strukturi, organizaciji, komunikaciji in razširjenosti, kar potrjujejo tudi nedavni protesti v Sloveniji.

Metode:

Splošne ugotovitve so podane na podlagi analize teoretičnih predpostavk in praktičnih primerov. Podpiramo jih z raziskavo o vplivu spletnih socialnih omrežij na slovenske proteste, kjer je bila uporabljena kvantitativna metoda zbiranja podatkov med uporabniki socialnega omrežja Facebook.

Ugotovitve:

Primeri iz prakse kažejo, da so se pri organizaciji aktivističnih organizacij in kolektivnih akcij spletna socialna omrežja izkoriščala za širjenje idej, sporočil in pozivov ter rekrutiranje podpornikov. Ker je tehnologija postala integriran del množičnih gibanj, so se v zadnjih letih pogosto pojavljale ideje po njenem strožjem nadzoru ali celo prepovedi, vendar je to neprimeren odziv, saj je uporaba tehnologije in spleta temeljna človekova pravica, hkrati pa omejitve ne vplivajo na zaviranje kolektivnih akcij. Negativnega vpliva spletnih storitev na aktivnosti podpornikov, skozi analizo podatkov in strokovnih virov, ni bilo moč zaznati.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Glavne omejitve se kažejo v omejenosti raziskave na slovenski prostor in uporabnike socialnega omrežja Facebook, medtem ko drugih spletnih storitev v raziskavo nismo zajeli. Ugotavljamo, da je omenjeno omrežje pripomoglo k širjenju protestnih sporočil in pozivanju ljudi k aktivni udeležbi. Prav tako se je uporabljalo za organizacijo aktivnih podpornikov, med splošno populacijo pa kot vir informiranja o preteklih in prihodnjih dogodkih.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Izvirnost prispevka se kaže v tem, da je glede na trenutna dogajanja aktualen in daje vpogled v vlogo socialnih omrežij tudi v kontekstu slovenskih protestov.

UDK: 323.233:316.472.4-027.44

Ključne besede: protesti, Slovenija, tujina, spletna socialna omrežja, Facebook

The Influence of Social Networks on the Dynamics of Protests

Purpose:

The purpose of this article is to deal with the dynamics of protest movements in the context of technology and web services. In the last decade, mass movements have changed in structure, organization, communication and their extent due to the influence of modern technology. This was also confirmed in the latest Slovenian protests.

Design/Methods/Approach:

The analysis of theoretical resources and practical examples was conducted, as well as a research about the influence of social networks on the dynamics of protests in Slovenia. We used a quantitative method of gathering necessary data amongst users of Facebook.

Findings:

The practical examples show that online social networks mostly play a key role in organizing of activist organizations and collective actions with the spread of ideas, messages and invitations as well as the gathering of supporters. Since the technology became an integrated part of the mass movements, there have been ideas to introduce a stricter control on it or even to ban it. However, this happened to be an inappropriate reaction because the use of technology and web is a basic human right. What is more, the restrictions do not influence the prevention of collective actions. The data analysis and technical literature have not showed any negative influence of web services on the activities of supporters.

Research Limitations/Implications:

The research is limited to Slovenian environment and users of specific social network, while other social media weren't included. The research showed that the social network Facebook has played a significant role in the organization of those protests, especially in spreading of the protest messages and inviting people to active participation. Furthermore, Facebook contributed to organizing of active supporters, while the general population used it as an information resource on the past as well as current happenings.

Originality/Value:

The article has an original value, because it's up to date in the context of current Slovenian relations. It also gives an insight into the role of social media in the development and dynamics of Slovenian protests.

UDC: 323.233:316.472.4-027.44

Keywords: protests, Slovenia, foreign countries, online social networks, Facebook

1 UVOD

Splošna dostopnost in globalna razširjenost sodobne tehnologije je vzrok, da poleg poslovne in akademske sfere kibernetiki prostor izkoriščajo tudi različne civilno organizirane skupine. Prednosti tehnologije so omogočile strukturno evolucijo obstoječih aktivističnih organizacij in eksponentno širjenje socialnih idej, hkrati pa

so povzročile veliko nejasnosti v smislu politične in zakonske ureditve tovrstnega pojava. Kot navajata Dimc in Dobovšek (2012: 2) »se je z oblikovanjem globalnega interaktivnega virtualnega okolja začel kibernetiski prostor prepletati s fizičnim, zaradi hitrega razvoja pa se temu niso prilagodili moralni, etični in kazenskopравни vidiki delovanja v kibernetiskem prostoru.« Pojav kolektivnih kibernetiskih aktivnosti zato v strokovni javnosti in širši družbi spremlja velika mera pod- in precenjevanja. Zanikanje obstoja ali ravnodušnost do problematike lahko pripomore k razvoju neželenih in odklonskih aktivnosti pri uporabi kibernetškega prostora, kar Anderson (2008) poimenuje kot elektronska državljanska neposlušnost. To je izjemno pomembno z vidika družbenega nadzorstva, saj se odklonsko vedenje lahko prenese tudi v fizično okolje in vpliva na dinamiko kolektivnih akcij. Hkrati pa lahko precenjevanje pojava privede do pretiranih represivnih odzivov.

Nedavni množični protesti po celotnem svetu so sprožili ugibanja o tem, kako močan vpliv imajo socialna omrežja na protipolitična gibanja in aktivistične organizacije, hkrati pa tudi na odzive in ukrepe mednarodnih in nacionalnih politik (Christensen, 2011). V nekaterih primerih po svetu so se v medijih in politiki pojavljale ideje, da naj bi sodobna tehnologija povzročila nasilnejše proteste, agresivne izgrede in deviantno ravnanje udeležencev protestov, vendar vzrok množičnim pojavom ni mogoče pripisovati tehnologiji (Papic in Noonan, 2011). Varnostni organi morajo pri analiziranju vpliva tehnologije in poskusih obvladovanja kolektivnih akcij razumeti razloge združevanja, dinamiko in zakonitosti delovanja množic ter prednosti tehnologije in spleta, ki so dejansko v uporabi.

2 SOCIALNA GIBANJA IN SODOBNA TEHNOLOGIJA

Socialna gibanja v sodobnem času zavzemajo več pojavnih oblik, saj se pojavljajo tako v fizičnem kot kibernetiskem prostoru (Baker, 2011). Pri tem gre za združevanje in povezovanje večje količine ljudi, ki tvorijo množico, za katero v primerjavi z manjšimi skupinami veljajo drugačna pravila razvoja in dinamike delovanja. V mislih imamo načrtno in organizirano skupino ljudi, ki jih združuje enak interes, njihov namen pa je doseči spremembo v nekem socialnem sistemu (McPhail, 1991).

Za nastanek, razvoj in delovanje množice je potreben določen sprožilec oz. razlog, zaradi katerega se le-ta oblikuje. Kot navaja Baker (2011), je čustvena atmosfera najpomembnejši dejavnik, ki poganja množico. Kolektivna akcija se sproži zaradi določene napetosti, napake ali odstopanj v normalnih socialnih rutinah, njihova pojavnost oblika pa je odvisna od kombinacije različnih okoliščin.¹

Ker je večina sodobnih skupin sestavljena iz posameznih celic, ki so razpršene po večjem geografskem območju, ima veliko vlogo pri njihovem razvoju komunikacija med člani, ki se razlikuje od tradicionalnih oblik sporazumevanja

¹ Pri tem obstaja šest splošnih dejavnikov, ki vplivajo na razširjenost protestnih pojavov v določenem času in kraju (Čelik, 1994): (a) splošne družbene razmere, (b) protestniško izročilo, (c) stopnja demokracije, (d) mednarodni vpliv, (e) zavest večjega števila ljudi in (f) primerna organiziranost skupin.

(Stäheli in Savoth, 2011). Pri tem ima veliko vlogo sodobna tehnologija, ki je olajšala širjenje idej, povečala vpletenost podpornikov v aktualno dogajanje in omogočila hitrejšo ustvarjanje skupinske identitete ter ozaveščenosti (Thompson, 2011), kar je ključnega pomena za fizično delovanje neke množice. S selitvijo v kibernetiski prostor in močno prisotnostjo na svetovnem spletu se je zato spremenila percepcija, razsežnost in agresivnost klasičnega aktivizma, kot smo ga poznali v preteklosti. Baker (2011) navaja, da so množice postale interaktivne skupnosti, ki so del javnih fizičnih in kibernetiskih prostorov in jih je kot takšne potrebno tudi obravnavati. V kontekstu socialnih gibanj so izjemno pomembni tehnološko podprti socialni mediji, ki se izkoriščajo kot glavno komunikacijsko orodje aktivističnih skupin. Pri tem z vidika aktivne uporabe prevladujejo tri vrste omrežij.

Razmah socialnih medijev smo doživeli na začetku 21. stoletja, ko je leta 2004 splošno dostopen postal Facebook, socialno omrežje z osebnimi profili in interesnimi skupinami. Trenutno² je skupno več kot 983 milijonov aktivnih uporabnikov Facebooka, medtem ko jih je v Sloveniji več kot 745 tisoč, kar je 31,13 % celotne populacije in 52,44 % slovenske internetne populacije (Facebook statistics, 2013). Leto kasneje je bil javnosti predstavljen video brskalnik in socialno omrežje z digitalnimi vsebinami Youtube (Thompson, 2011), leta 2006 pa je mobilnost, dostopnost in sledljivost povečal še Twitter, omrežje z mikroblogi z možnostjo sledenja vsakemu uporabniku (Chapman, 2009).

V kombinaciji z drugimi socialnimi mediji, tabličnimi računalniki in pametnimi telefoni oz. mobilno tehnologijo nasploh, ki je splošno integrirana v vsakodnevno življenje, se je spremenil način komunikacije in dostopanja do različnih vsebin oz. informacij (Bernik in Markelj, 2011). To je spremenilo poslovno in zasebno življenje (Dimc in Dobovšek, 2012), posledično pa tudi strukturo javnega življenja in skupinskega delovanja, kar dokazujejo primeri protestov iz prakse, kjer je bila pri mobilizaciji kolektivnih akcij pogosto uporabljena sodobna tehnologija.

2.1 Primeri uporabe sodobne tehnologije v protestnih gibanjih

Na začetku 21. stoletja so protestna gibanja začela eksponentno izkoriščati prednosti sodobne tehnologije, predvsem z vidika komunikacije, pri čemer so sprva prevladovali mobilni telefoni in tekstovna sporočila (Thompson, 2011). V nadaljevanju se je sodobna tehnologija čedalje pogosteje uporabljala pri organizaciji protestov po celotnem svetu. Pri tem so socialna omrežja postala priljubljeno orodje protestnikov in gonilna sila uporniških gibanj v zadnjih nekaj letih, zaradi česar so jih v medijih poimenovali tudi kot »Twitter/Facebook revolucija« (Baker, 2011).

Dober primer organiziranja in povezovanja protestnikov preko spleta se je odvil v primeru množičnih gibanj »Occupy movement« v ZDA leta 2011, ki so se razširila na več sto lokacij po celotnem svetu (Skinner, 2011). Caren in Gaby (2011) sta analizirala aktivnosti, komentarje podpornikov in dinamiko razvoja Facebook skupin, ki so se nanašale na proteste povezane z omenjenim gibanjem. Prva Facebook skupina, ki je pozivala k vsesplošni vstaji, je nastala dober mesec pred

² Na dan 9. 1. 2013.

prvim protestom. Do aktivne uporabe omenjenega omrežja pa je prišlo, ko je bil na spletu objavljen prvi posnetek s protestov, ki je prikazoval nasilje policistov nad protestnikom. Pri tem je bilo z namenom širjenja informacij, obveščanja podpornikov in organizacije dogodkov na Facebook omrežju ustanovljenih več sto skupin in skupno objavljenih več kot milijon komentarjev s protestno tematiko. Analize podatkov so pokazale, da so bile aktivnosti najmočnejše med mlajšo, predvsem študentsko populacijo, ki je omrežje najpogosteje uporabljala za rekrutiranje podpornikov, pridobivanje sredstev za organizacijo in izvedbo kolektivnih akcij, poročanje o preteklih dogodkih ter medskupinsko komunikacijo.

Samo do konca leta 2011 je bilo od septembrskih ameriških protestov po svetu organiziranih več kot 1.500 protestnih shodov koordiniranih na podoben način (OccupyWallSt, 2011). Pri tem so zaradi množičnosti in agresivnosti izstopali tudi protesti v Evropi, z najbolje organiziranimi vstajami v Španiji in Veliki Britaniji.

Protesti v Španiji so se začeli kot odziv na finančno krizo, pri čemer so se protestne skupine pretežno oglaševale preko Facebooka in Twitterja. Avtorji González-Bailón, Borgia-Holthofer, Rivero in Moreno (2011) so v obdobju pred in po protestih analizirali vedenje več kot 80.000 uporabnikov Twitterja in skoraj 600.000 protestnih sporočil. Po enem mesecu spremljanja uporabnikov so ugotovili, da je velika večina le-teh poslala vsaj eno sporočilo v povezavi s protesti, medtem ko so bili vsi izpostavljeni informacijam o dogodkih. Največjo aktivnost je bilo moč zaznati v nekaj dneh po prvem protestu, medtem ko je bilo pred tem aktivnih zgolj 10 odstotkov uporabnikov. Ob poznavanju časovnega okvirja, ki je sprožil aktivne debate, je bilo mogoče ločiti aktiviste in pobudnike od podpornikov. Ugotovljeno je bilo, da se je učinek rekrutiranja in udeležbe pri podpori povečal, ko je prišlo do nenadnih in konstantnih pozivov v zelo kratkem času. Druga analiza španskih protestov³ je pokazala, da naj bi bila vplivu spleta in socialnih medijev z vidika pozivov h kolektivnim akcijam najbolj podvržena mlajša populacija uporabnikov spletnih socialnih omrežij. Zaključki raziskave navajajo, da je uporaba spletnih socialnih omrežij povečala udeležbo in vpletenost v splošno politično oz. socialno stanje, vendar ni povečevala želje po dejanski udeležbi v kolektivnih akcijah (Valenzuela, Park in Kee, 2009).

Komunikacijska tehnologija in spletni mediji so imeli veliko vlogo tudi pri razvoju dinamike protestov v Veliki Britaniji, ki so jih poimenovali kot »Blackberry izgredi«.⁴ V enem dnevu se je upor razširil v vsa večja britanska mesta in v več kot 30 lokacij v Londonu (Finchett-Maddock, 2012).⁵ Razsežnost in agresivnost protestov so povezovali z vplivom sodobne tehnologije, saj so uporabniki telefonov znamke Blackberry v tem času imeli pravico do brezplačnega pošiljanja kriptiranih sporočil preko socialnega medija BMS⁶, v katerega varnostni organi niso imeli vpogleda (Cellan-Jones, 2011). Preko tega so se povezovali in koordinirale predvsem skupine nasilnih izgreznikov, ki so na ta način načrtovale lokacije izgrediv in povzročanja škode. Preko istega medija so se protestniki med seboj obveščali o tem,

3 Intervjuji s 569 udeleženci skupine USSF – United States Social Forum.

4 »The Blackberry riots«.

5 Protesti so se začeli v Tottenhamu, povod pa je bila smrt 16-letnega domačina, ki ga je ustrelila policija.

6 Blackberry messenger Service.

kje trenutno potekajo izgredi, kje so varna območja in kakšni so načrti in aktivnosti varnostnih organov.⁷ V medijih se je velikokrat pojavljala misel, da so bili nemiri bolje organizirani zaradi spletnih socialnih omrežij in zato bistveno hujši, daljši oz. nasilnejši (Mandi, 2011). Kasneje se je izkazalo, da vpliv teh omrežij in tehnologije ni bil absoluten, saj se kljub močni propagandi na spletu določeni protesti niso odvili po pričakovanih (Baker, 2011).⁸ Socialni mediji so sicer služili kot orodje za formiranje in povečevanje uspešnosti kolektivnih akcij, vendar niso bili vzrok ali povod zanje.

Tudi v Sloveniji smo v zadnjih mesecih doživeli nepričakovan porast protestnih gibanj po območju celotne države, kjer so prav tako bila v veliko pomoč spletna socialna omrežja. To dokazuje, da integracija tehnologije in spleta v kolektivne akcije ni odvisna od kulture in preteklosti neke družbe, temveč je to vsesplošni trend, ki se mu ni mogoče izogniti.

3 PROTESTI V SLOVENIJI

Protesti v Sloveniji so se primarno začeli na pobudo manjših aktivističnih skupin, pri čemer so se v nadaljevanju razširili po celotni Sloveniji pod skupno protestno idejo oz. željo po odstopu slovenske politične elite. V skoraj treh mesecih po začetku množičnega gibanja se je v Sloveniji zvrstilo skoraj sto protestov, uradnih razprav in debat, v vseh večjih mestih po Sloveniji, udeležilo pa naj bi se jih več kot sto tisoč protestnikov. Od tega jih je bilo priprtih skoraj tristo, ki so se pri izvedbi kolektivnih akcij vedli deviantno (Occupythecomms, 2013).⁹ Po prvotnih, relativno razpršenih in vsebinsko neenotnih protestih je v nekaj tednih prišlo do združenja in idejnega poenotenja aktivističnih skupin (Delakorda, 2012).¹⁰ K aktivnejšemu in bolj organiziranemu kolektivnemu delovanju so močno pripomogle različne spletne storitve.

Pri načrtovanju in organizaciji slovenskih protestnih shodov je največjo vlogo odigralo socialno omrežje Facebook. Protesti so množično izbruhnili zelo kmalu po ustanovitvi prvih interesnih skupin, vzporedno z drugim valom Facebook skupin (več deset). Na tem omrežju je bilo mogoče v času protestov dnevno zaznati več tisoč novic in video ter slikovnih vsebin s pozivi k udeležbi. Omenjeno dejstvo ni presenetljivo ob upoštevanju rezultatov slovenske internetne študije, ki ugotavlja, da kar 98,2 % uporabnikov splet najpogosteje uporablja ravno za dostop do socialnih omrežij (Bernik in Meško, 2011).

Delakorda (2012) spletne interesne skupine, ki so v Sloveniji nastale v času množičnih protestov, uvršča med alternativne oblike političnega organiziranja, saj se je prehod iz neorganiziranosti v enotno množico zgodil s pomočjo spletnih storitev. Internet kot mobilizacijsko orodje je prispeval h krepitvi kolektivne identitete med razpršenimi populacijami. Pri tem je bila protestnikom v podporo

⁷ V tem času je to storitev uporabljalo kar 24 % vseh uporabnikov mobilne tehnologije (Mandi, 2011).

⁸ V mestih, kot so Plymouth in Northwich, kljub pozivom ni prišlo do zelenih kolektivnih akcij.

⁹ Stanje zabeleženo na dan 21. 1. 2013.

¹⁰ Združitev različnih civilno organiziranih skupin v t. i. Mrežo za neposredno demokracijo.

pri koordinaciji na voljo velika količina drugih spletnih socialnih medijev in storitev, kot so npr. spletne vizualizacije protestov, spletne peticije, grafična orodja, video vsebine ipd.

Iz tega sledi, da je tudi v primeru slovenskih protestov sodobna tehnologija odigrala veliko vlogo pri splošni organizaciji protestov, predvsem pa je služila kot orodje širjenja protestnih idej z namenom obveščanja javnosti o aktualnih dogodkih.

4 PREDNOSTI IN SLABOSTI SOCIALNIH OMREŽIJ

Iz primerov je razvidno, da zaradi prednosti, ki jih ponuja sodobna tehnologija in interaktivna komunikacija na spletu, sposobnost vodenja in organiziranja kolektivnih akcij ni več samo v domeni formalnih organizacij, temveč je povezovanje in sodelovanje mogoče tudi med razpršenimi, nepovezanimi posamezniki, ki lahko na takšen način učinkoviteje zahtevajo socialne spremembe (Shirky, 2011).

Prednost spletnih socialnih omrežij z vidika širjenja idej je v tem, da je pridružitve določeni skupini, ideji ali organizaciji veliko lažja, zahteva manjšo stopnjo zavzetosti in aktivnosti, neformalna povezovanja in sugestija pa so veliko lažje izvedljiva (Skinner, 2011). Prav tako je omogočen takojšen vpogled v trenutno dogajanje, kar lahko poveča posameznikov občutek o dejanski udeležbi in vpliva na njegovo čustveno vpletenost (Thompson, 2011). Hkrati so socialni mediji pripomogli k temu, da ni več potrebno kompleksno načrtovanje dogodkov v daljšem časovnem obdobju, saj je mogoče v nekaj minutah s sporočili preplaviti večjo količino ljudi in jih na pravi način motivirati in spodbuditi k udeležbi na nenačrtovane in nenapovedane dogodke (Papic in Noonan, 2011).

Iz tega sledi, da sama uporaba spletnih socialnih omrežij in njihova vsesplošna prisotnost ne vpliva negativno na dinamiko protestov, saj omogoča njihovo koordinacijo in načrtovanje, kar pa ni prepovedano. Pri tem se je prav tako potrebno zavedati, da uporaba spletnih socialnih omrežij še ne pomeni, da bo posameznik dejansko udeležen v kolektivnih protestnih akcijah (Baker, 2011). Kot navajata Papic in Noonan (2011), ima lahko v določenih primerih takšno socialno povezovanje tudi nasprotni učinek, saj se ljudje lahko zadovoljijo s spletno pripadnostjo oz. podporo in tega ne prenesejo v fizično okolje. Prav tako lahko pride do širjenja nasprotujočih si sporočil in idej, kar lahko povzroči zmedo in ima lahko v primeru kolektivnih akcij tudi demobilizacijski učinek (Petras, Eigenbrodt in Spier, 2011).¹¹

Spletni socialni mediji, ki so povečali možnosti ljudi udeležbe v javnem življenju in razširili pravice do svobodnega govora, so ustvarili veliko dilemo z vidika družbenega nadzorstva. Države, ki so bile v preteklosti navajene monopola in nadzora nad dinamiko javnega življenja, so se znašle v precepu, saj zaradi sodobne tehnologije tega ne morejo več vzdrževati. Dva tipična avtoritativna odziva na takšno situacijo sta agresivna proti kampanja oz. propaganda ali cenzura, vendar nobena izmed metod omejevanja ni učinkovita pri zatiranju socialnih interakcij

¹¹ T. i. *Slacktivism*.

(Shirky, 2011). Kljub temu so določene avtokratsko naravnane države (npr. Kitajska in Egipt), z željo po zatrtju protestov, onemogočile dostop državljanov do omenjenih spletnih storitev in tehnologij, vendar to ni zaustavilo protestnih gibanj, ravno nasprotno. Po onemogočenju interneta so se nekateri protesti še razširili (Papic in Noonan, 2011). Prav tako so tovrstni ukrepi v nasprotju z mednarodnimi prizadevanji po varovanju temeljnih človekovih pravic, kot je svoboda izražanja, medijska svoboda in t. i. »internetna svoboda« (Shirky, 2011).

Namesto prepovedi uporabe tehnologije in spleta lahko varnostni in nadzorni organi uporabijo njihove prednosti pri nadziranju in upravljanju socialnih gibanj. Kot navajata Papic in Noonan (2011), so se spletni socialni mediji izkazali kot dobro pomožno orodje pri spremljanju aktivističnih pobud, saj je veliko večino komunikacij in aktivnosti na spletu mogoče analizirati brez posebnih ovir, preostale pa lahko nadzirajo z ustreznimi pravnimi in kazenskimi postopki. To pomeni, da so lahko tovrstni mediji učinkovit obveščevalni vir za nadzorstvene organe. Javne objave fotografij in podatkov, nova tehnologija in večja povezljivost izboljšujejo njihovo delovanje (Dimc in Dobovšek, 2012: 13).

S časovno analizo aktivnosti na spletu je mogoče ugotoviti, kdaj se bodo določene idejne pobude prelevile v trend. Primeri iz prakse kažejo, da se prvotne spletne aktivnosti navadno začnejo nekaj tednov pred prvimi kolektivnimi akcijami, do aktivne uporabe pa navadno pride šele po izvedbi fizičnih aktivnosti. S spremljanjem spleta je prav tako mogoče ločiti podpornike od pobudnikov in vodij ter izločiti posameznike, ki spodbujajo k nasilju. S pregledom video in avdio vsebin je veliko lažja tudi identifikacija nasilnih protestnikov.¹²

4.1 Dileme povezane z nadzorom in uporabo socialnih medijev

Ker je uporaba socialnih medijev v kontekstu socialnih gibanj postala vsesplošen trend, je razumljivo, da je njihovo spremljanje del policijskih aktivnosti. V Veliki Britaniji in ZDA je nadzor aktivističnih organizacij in protestnikov na spletu pravzaprav že stalna praksa. Znanih je veliko primerov, ko so bili protestniki pred sodiščem obravnavani in obtoženi zgolj na podlagi komentarjev ali objav, s katerimi so pozivali k nasilništvu in izgredom (UK riots, 2011). V primeru londonskih izgredov so bila spletna socialna omrežja v pomoč pri prepoznavanju nasilnih izgrednikov, saj so uporabniki objavljali slike in posnetke s krajev prizorišč, na katerih je bilo mogoče identificirati posameznike, ki so v protestih povzročali škodo. Prav tako so bile ustanovljene posebne Facebook skupine, ki so pozivale k prepoznavanju in identifikaciji storilcev (Popkin, 2011).

Med aktivističnimi organizacijami in mediji je zato prišlo do razprav o legitimnosti takšnega postopanja varnostnih organov. Zanimivo pa je dejstvo, da so se varnostni organi že v preteklosti aktivno posluževali enakih metod spremljanja uporabnikov spletnih socialnih omrežij, vendar v kontekstu drugih kaznivih dejanj, kot so npr. pedofilija, otroška pornografija, nadlegovanje, preverjanje

¹² V Egiptu so z nadzorom Facebooka identificirali 40 organizatorjev protestov (Papic in Noonan, 2011).

verodostojnosti prič v kazenskih postopkih ipd. (Rawlinson, 2012; Wrenn, 2012). Velikokrat se je Facebook označeval za dobro orodje pri odkrivanju »pravih« storilcev, medtem ko je pri nadziranju protestnikov vedno sprožal polemичne razprave.

Tudi slovenska policija je potrdila spremljanje podatkov v medijih in na spletu (socialnih omrežjih) z vidika priprav načrtov varovanja in zagotavljanja varnosti na prizoriščih javnih shodov. V medijih pa so se pojavile ideje, da naj bi se policisti kot uporabniki infiltrirali v družbena omrežja in poskušali identificirati organizatorje nenapovedanih protestov s spremljanjem njihovih aktivnosti in objav. Pri tem je informacijska pooblaščenka prepričana, da bi policija lahko protestnike namensko spremljala zgolj v primeru, da obstaja utemeljen sum, da se pripravlja kaznivo dejanje, neutemeljeno spremljanje pa razume kot vohunjenje za državljani in kot nesorazmeren ukrep za ugotavljanje in pregon nekega prekrška (Policija na FB išče udeležence in organizatorje protestov, 2013).

Določanje legitimne uporabe in nadzora spletnih socialnih omrežij je pravzaprav izjemno problematično. Kibernetski prostor je globalno nenadzorovan, zakonsko nereguliran, pravila vedenja, uporabe in nadzora pa so nedorečena, tako za navadne uporabnike kot za organe pregona. Kot navajata Dimc in Dobovšek (2012: 14) »socialna omrežja spreminjajo naše delovanje in povezovanje, zaradi česar se pojavljajo nova vprašanja o pravici do zasebnosti, varovanju osebnih podatkov in posegih v človekove pravice.« Omenjena omrežja so v kontekstu protestnih in socialnih gibanj postala stičišče dveh nasprotnikov; aktivistov in podpornikov, ki omrežja uporabljajo za povečevanje moči; in varnostnih organov, katerih naloga je aktivno odkrivanje in preprečevanje kriminalitete. Če izhajamo iz slednjega, morajo varnostni organi storiti vse, kar je v njihovi moči, da se preprečijo ali odkrijejo kazniva dejanja, saj je to v interesu celotne družbe. Takšno ravnanje bi lahko umestili v področje sekundarne prevencije, katere namen je poostren nadzor določene rizične skupnosti, da bi se identificirali možni storilci ali napovedale problematične situacije (Meško, 2002: 63). Na spletu je nadzor skupnosti veliko lažji, saj je kibernetski prostor javen in ker so komentarji ter objave ljudi splošno dostopne javnosti, ima vpogled vanje vsak uporabnik spleta, tudi policija. V očeh povprečnega uporabnika pa virtualno okolje še vedno deluje zavajajoče, saj leti naivno menijo, da je kibernetski prostor zgolj virtualen (Dimc in Dobovšek, 2012). Objavo na določenem javnem omrežju je zato potrebno razumeti kot javno izraženo stališče in kadar takšno stališče nakazuje na kaznivo dejanje ali njegovo načrtovanje, je naloga policije to preprečiti oz. zoper storilca ustrezno ukrepati. Na drugi strani pa imajo protestniki kot državljani pravico do javnega zbiranja, svobodnega izražanja in varovanja zasebnosti, tudi pri uporabi spleta, vendar se morajo zavedati, »da zagotavljanje (informacijske) varnosti ni mogoče brez žrtvovanja nekega dela zasebnosti.« (Dimc in Dobovšek, 2012: 12)

Problem, ki se pri vsesplošni uporabi spleta pojavlja v povezavi s protestnimi množicami ni toliko v tem, da prihaja do blažjih kršitev, temveč v primerih, ko se protestniki poslužujejo nelegalnih tehnik pridobivanja informacij ali načrtovanja nezakonitih dejavnosti v fizičnem okolju. Prav to je tudi glavni razlog, zakaj je nadzor spletnega okolja postal praksa organov pregona, in ne ker bi bilo na takšen način mogoče odkrivati prekrške. Potrebno pa je razumeti, da kibernetski prostor

omogoča neosebno vpletenost v aktualne dogodke in daje možnost zakrivanja prave identitete (Crilley, 2004: 69), kar spodbuja svobodno izražanje in javno komuniciranje na spletu. Prav tako različne študije ugotavljajo, da je zaradi anonimnosti večja verjetnost, da se bodo ljudje vedli drugače, kot je pričakovano (Peršak, 2009). To pomeni, da lahko anonimnost, ki jo nudi splet, posameznike spodbudi k določenim dejanjem, ki se jih v realnem svetu zaradi moralnih ali drugih zadržkov dejansko ne bi posluževali.

Meja med zakonitim in nezakonitim delovanjem na spletu je zato zelo zabrisana. Težko je ločiti agresivne pozive aktivnih podpornikov, ki so odraz jeze, nezadovoljstva in razočaranja, brez nezakonitih motivov; od resnih namenov nasilnih izgreznikov, ki pozivajo podobno misleče k povzročanju škode in ustvarjanju nevarnosti. S tem je bila ustvarjena situacija, v kateri sta trčili pravica uporabnikov do svobodnega izražanja in zasebnosti z nalogo policije po preprečevanju kriminalitete in njenemu odkrivanju.

Kadar posameznik vstopi v javni kibernetski prostor, se mora zavedati, da so njegova dejanja vidna vsem, zato mora sam poskrbeti za zasebnost, ki mu primarno ni vnaprej zagotovljena. Pravica do zasebnosti mu je zagotovljena zgolj v zasebnih komunikacijah, organi pregona pa takšne komunikacije ne morejo nadzirati brez utemeljenega razloga (Rawlinson, 2012), kar za enkrat preprečuje nesorazmeren in neupravičen nadzor, hkrati pa je zagotovilo, da se posega v zasebnost zgolj v tolikšni meri kot sami dopustimo. In če lahko dejavnost nekega posameznika v javnih spletnih skupinah spremlja vsakdo, potem tudi varnostnim organom ne bi smela biti odvzeta ta pravica. Uporabniki naj na javnih spletnih mestih komunicirajo na način, kot bi komunicirali v realnem javnem prostoru ali pa naj si zagotovijo oblike zasebne komunikacije, organi pregona pa naj se na takšne komunikacije odzivajo na način, kot bi ukrepali, če bi jo zaznali v realnem okolju.

Analiza teoretičnih virov dokazuje, da se za enkrat spletna socialna omrežja še vedno uporabljajo v relativno legitimne namene. Ker pa je uporaba socialnih medijev in tehnologije nasploh v različnih socialnih in političnih okoljih drugačna, smo med slovenskimi uporabniki interneta izvedli raziskavo, z namenom ugotoviti, kakšno vlogo so imela spletna socialna omrežja v kontekstu protestov.

5 METODA

Raziskavo o vplivu spletnih socialnih omrežij na dinamiko protestov smo izvedli s pomočjo spletne ankete (www.1ka.si) med uporabniki socialnega omrežja Facebook. Zbiranje podatkov je potekalo v obdobju med 28. 12. 2012 in 6. 1. 2013. Vprašalnik je vseboval 17 vprašanj o stališčih anketirancev glede prednosti Facebooka pri razvoju protestov v Sloveniji in o njihovih dejanskih aktivnostih in informiranosti pri uporabi omenjenega omrežja. Uporabnike smo k udeležbi v raziskavo pozvali preko različnih Facebook aktivnosti (objave na številnih osebnih profilih in javnih ter zaprtih skupinah, ki so bile aktivistično ali splošno ne-aktivistično orientirane). Zbrane podatke smo analizirali s pomočjo statističnega programskega orodja SPSS.

	Odgovori	Frekvenca ($n = 300$)	%
Spol	Moški	143	48 %
	Ženski	157	52 %
Starost	do 20 let	17	6 %
	21–30 let	197	66 %
	31–40 let	48	16 %
	41–60 let	36	12 %
	61 let ali več	2	1 %
Izobrazba	Osnovna šola ali manj	1	0 %
	Poklicna ali strokovna šola	21	7 %
	Srednja šola	110	37 %
	Višja, visoka šola ali univerzitetna	149	50 %
	Magisterij ali doktorat	19	6 %

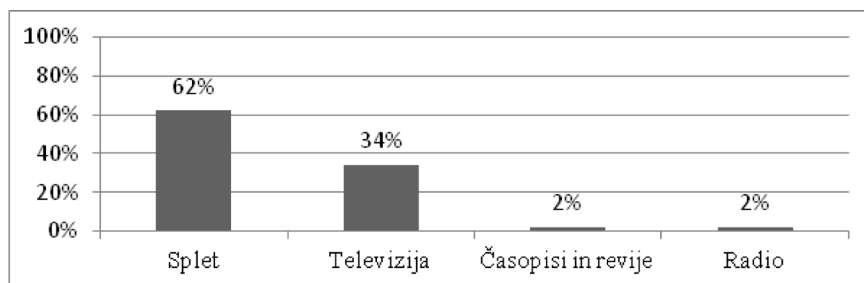
Tabela 1:
Demografski podatki

Vzorec je zajel 300 anketirancev, pri čemer je razmerje med spoloma relativno enakovredno. Dve tretjini anketirancev spada v starostno dobo od 21 do 30 let, pri tem jih ima polovica višjo, visoko ali univerzitetno izobrazbo (tabela 1).

6 REZULTATI

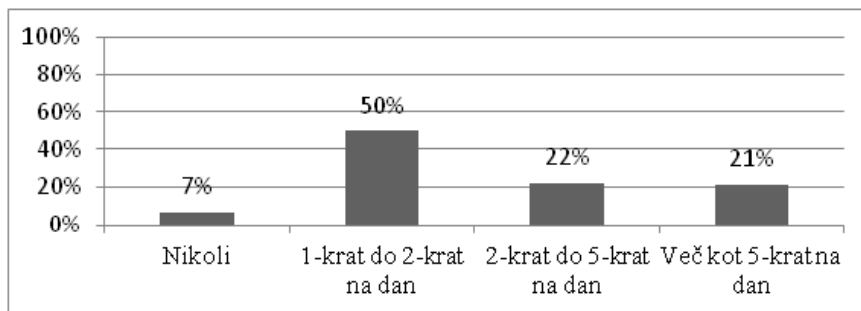
Opisna statistika zbranih podatkov je pokazala, da se je nedavnih protestov v Sloveniji udeležilo 32 % udeležencev v raziskavi, medtem ko preostalih 68 % izpraševancev protestov ni fizično podprlo. Ugotavljamo pa, da se jih je 49 % aktivno udeležilo razprav o aktualnih dogodkih v povezavi s protesti na formalni ali neformalni ravni, kar dokazuje njihov interes ali vpletenost v dogajanje. 51 % pa interesa za aktivno razpravo o aktualnih protestih ni izkazalo.

Informacijam o omenjenih dogodkih so bili izpraševanci najpogosteje izpostavljeni preko spleta (66 %) in televizije (34 %), medtem ko so časopisi, revije in radio odigrali zanemarljivo vlogo (graf 1). Pri tem je bilo kar 88 % izpraševancev o protestih obveščenih na spletnem socialnem omrežju Facebook, medtem ko preostalih 12 % takšnih informacij na omenjenem omrežju ni zaznalo.

Graf 1:
Način informiranja izpraševancev o aktualnih dogodkih

Graf 2 prikazuje kolikokrat na dan so bili izpraševanci na Facebooku v povprečju izpostavljeni novicam, komentarjem ali opozorilom na nedavne proteste v Sloveniji. Več kot 70 % jih je bilo takšnim informacijam izpostavljeno enkrat do petkrat na dan, medtem ko jih je bilo 21 % opozorilom na proteste podvrženo več kot petkrat na dan. To dokazuje izkoriščanje omenjenega omrežja za množično obveščanje in širjenje protestnih idej.

Graf 2:
Povprečna izpostavljenost novicam o protestih na omrežju Facebook

Pri nadaljnji analizi zbranih podatkov smo ugotovili, da so bili izpraševanci, ki so se udeležili protestov, v povprečju večkrat na dan izpostavljeni novicam in opozorilom o protestnih dogodkih na Facebooku kot neudeleženci protestov (tabela 2). Več kot 33 % udeležencev na protestih je bilo omenjenim novicam izpostavljeno več kot petkrat na dan. Tisti, ki se protestov niso udeležili, so bili enaki količini informacij izpostavljeni zgolj v 15 %.

Tabela 2:
Kontingenčna tabela o povezavi med udeležbo v protestih in izpostavljenosti novicam

		Kolikokrat na dan ste bili na FB izpostavljeni novicam?			
		nikoli	1 do 2 na dan	2 do 5 na dan	več kot petkrat na dan
Ali ste se v zadnjih 2 mesecih udeležili protestov?	da	5,3 %	36,8 %	24,2 %	33,7 %
	ne	8,3 %	55,6 %	21,0 %	15,1 %

Izpraševanci so na Likertovi lestvici od 1 (informacije niso bile popolnoma nekoristne in neverodostojne) do 5 (informacije so bile zelo koristne in verodostojne) ocenjevali informacije, ki so jih prejeli na omenjenem socialnem portalu. Na omenjeni lestvici so s povprečjem $M^{13} = 3,3$ ($SD = 1,34$) ocenili koristnost in s povprečjem $M = 3,2$ ($SD = 1,17$) verodostojnost informacij o aktualnih protestih in političnem dogajanju v Sloveniji. Pri tem je 33 % izpraševancev aktualne dogodke komentiralo in o njih razpravljalo na omrežju Facebook, pasivno pa je pri teh debatah (s pomočjo »všečkov«) sodelovalo 48 % udeležencev v raziskavi.

¹³ M = povprečna vrednost, SD = standardni odklon.

Na proteste je bilo v obliki dogodka na omrežju povabljenih 73 % izpraševancev, pri čemer jih je od tega udeležbo na dogodek potrdilo 32 % tistih, ki so prejeli vabilo (v obliki odgovora »da« ali »mogoče«). V nadaljevanju se je protestov dejansko udeležilo 73 % tistih, ki so udeležbo na omenjenem omrežju tudi potrdili.

Kot je razvidno iz Tabele 3, so izpraševanci na Likertovi lestvici od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam) ocenjevali tudi, koliko se strinjajo s posameznimi trditvami o vplivu omrežja Facebook na dinamiko protestov v Sloveniji. Ugotavljamo, da je omenjeno omrežje po mnenju izpraševancev v največji meri pripomoglo k večji pogostosti in številčnosti protestov ($M = 3,7$; $SD = 1,2$) in k njihovi boljši organizaciji ($M = 3,6$; $SD = 1,27$). Preostale trditve, ki smo jih podali, niso presegle srednje vrednosti, najmanj pa so se izpraševanci strinjali s trditvijo, da so jih nenehni pozivi na Facebooku spodbudili k dejanski udeležbi na proteste ($M = 2,2$; $SD = 1,29$), kjer je bila tudi razpršenost in neenotnost odgovorov zelo velika. Skoraj enaki rezultati se navezujejo na trditev, da je Facebook ključno vplival na informiranost o aktualnih političnih dogodkih in protestnih aktivnostih.

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Mediana
Facebook je kot medij vplival na večjo pogostost in številčnost protestov.	3,7	1,20	4
Brez Facebooka bi bila organizacija protestov veliko slabša.	3,6	1,27	4
Informacije, ki sem jih o trenutnem političnem dogajanju in protestih pridobil/a na Facebooku, so bolj koristne in verodostojne kot v ostalih medijih.	2,8	1,22	2
Če ne bi imel/a Facebooka, o dogodkih ne bi bil/a dovolj informirana.	2,4	1,33	3
Novice in komentarji na Facebooku o aktualnem političnem dogajanju so vplivali na moj pogled in stališče.	2,4	1,25	3
Nenehni pozivi na Facebooku o protestih se me spodbudili k dejanski udeležbi.	2,2	1,29	3

Tabela 3:
Vpliv omrežja Facebook na uporabnike v kontekstu aktualnih dogodkov

V nadaljevanju smo z diskriminantno analizo preverili, ali pri ocenjevanju omenjenih trditev obstaja statistično značilna razlika med udeleženci protestov in tistimi, ki se protestov niso udeležili (tabela 4). Pri tem je diskriminantna funkcija statistično značilna (p -vrednost = 0), koeficient kanonične korelacije pa nakazuje na dobro povezavo med diskriminantno funkcijo in omenjenima skupinama. Statistično značilne razlike so se pokazale v štirih primerih vplivanja omrežja Facebook ($p < 0,05$) na skupini uporabnikov. Omenjeno omrežje je na udeležence protestov vplivalo bolj spodbujevalno; v večji meri so ga dojeli kot ključni medij informiranja o aktualnih dogodkih; informacije objavljene na omenjenem omrežju so bolj vplivale na njihovo osebno stališče do trenutne situacije; hkrati pa so te informacije v večji meri dojeli kot bolj verodostojne in koristne v primerjavi z informacijami v ostalih medijih. Pri tem na oblikovanje diskriminantne funkcije in razlikovanje med skupinama ne/udeležencev najbolj vplivata dve spremenljivki (F

statistika): »Nenehni pozivi so me spodbudili k dejanski udeležbi na dogodke« in »informacije na omrežju so bile bolj koristne in verodostojne«, kar so potrdili tudi rezultati strukturnih vrednosti uteži in standardizirani koeficienti diskriminantne funkcije (ni prikazano). To pomeni, da se bodo tisti, ki pasivno podpirajo idejo, prej udeležili protestnih gibanj, če bodo na omrežju večkrat izpostavljeni pozivom, hkrati pa bodo ideje aktivno prej podprli tisti, ki informacije na tem omrežju razumejo kot verodostojne in koristne.

Tabela 4:
Diskriminantna
analiza o
razlikah med
skupinama
uporabnikov

Koeficient kanonične korelacije: 0,433, Wilksova lambda: 0,813, <i>p</i> -vrednost: 0,000						
Ali ste se v zadnjih 2 mesecih udeležili protestov?	DA		NE		<i>p</i>	<i>F</i> statistika
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Nenehni pozivi na FB so me spodbudili k dejanski udeležbi na dogodke.	2,86	1,448	1,85	1,072	,000	46,172
Če ne bi imel/a FB, ne bi bila dovolj informiran/a.	2,83	1,449	2,14	1,233	,000	18,413
Novice na FB so vplivale na moj pogled na trenutno situacijo.	2,64	1,360	2,31	1,213	,036	4,443
Brez FB bi bila organizacija protestov veliko slabša.	3,57	1,492	3,51	1,239	,710	0,138
FB je vplival na večjo pogostost in številčnost protestov.	3,69	1,466	3,67	1,154	,866	0,029
Informacije na FB so bile bolj koristne in verodostojne kot v ostalih medijih.	3,37	1,329	2,53	1,157	,000	31,196

Pri analizi podatkov nas je zanimalo še, kako so omrežje Facebook uporabljali udeleženci protestov in kako je omenjeno omrežje z vidika aktualnih dogodkov koristilo tistim, ki se protestov niso udeležili.

Največ udeležencev je omrežje uporabilo kot način informiranja o tem, kaj se bo dogajalo (66 %) in o tem, kaj se je dogajalo (64 %). Poleg tega so ga uporabili še kot medij za opozarjanje prijateljev na aktualno dogajanje (24 %) in kot orodje za komuniciranje s preostalimi udeleženci interesnih skupin, v smislu deljenja preteklih izkušenj, mnenj in empatije (23 %). Smo pa pri tem ugotovili, da se pri udeležencih protestov različni načini uporabe Facebooka pojavljajo v veliko večjem odstotku, pri čemer od povprečja najbolj izstopata uporaba omenjenega omrežja kot medija za pozivanje k udeležbi na proteste in kot orodja za organizacijo ter koordinacijo s skupino protestnikov. To pomeni, da so tisti, ki so se protestov tudi dejansko udeležili, omenjeno spletno socialno omrežje uporabljali in spremljali veliko bolj aktivno kot neudeleženci protestov (tabela 5).

Facebook je z vidika protestov služil kot:	Vsi izpraševanci <i>n</i> = 300	%	Udeleženci <i>n</i> = 95	%	Neudeleženci <i>n</i> = 205	%
način informiranja o tem, kaj se bo dogajalo.	198	66 %	69	72,6 %	129	62,9 %
način informiranja o tem, kaj se je dogajalo.	192	64 %	67	70,5 %	125	61,0 %
medij za opozarjanje na aktualne dogodke.	73	24 %	30	31,6 %	43	21,0 %
orodje za komuniciranje.	70	23 %	40	42,1 %	30	14,6 %
medij za pozivanje k udeležbi na proteste.	65	22 %	37	38,9 %	28	13,7 %
orodje za boljše organiziranje s protestniki.	48	16 %	33	34,7 %	15	7,3 %
Facebook s tega vidika ni bil koristen.	37	12 %	6	6,3 %	31	15,1 %

Tabela 5:
Vpliv omrežja Facebook na dinamiko protestov

7 RAZPRAVA

Kljub temu, da je bilo v Sloveniji v zadnjih letih kolektivno vzdušje relativno umirjeno in so bili, kot navaja Kanduč (2012: 17), »... izgredi spokojno pokopani v preteklost«, so nedavni in nepričakovani protesti sprožili veliko razprav in postali glavna tema različnih strokovnih in medijskih debat. Njihov pojav je mogoče povezovati z različnimi dejavniki in vzroki, predvsem pa jih je potrebno analizirati v kontekstu, da bi lahko razumeli, kaj je sprožilo socialno gibanje in vplivalo na njegovo dinamiko. Trenutne družbene razmere so v Sloveniji zaostrene tako zaradi politične situacije kot gospodarske krize, stanje in primeri socialnih uporov iz mednarodnega okolja pa imajo lahko na spodbujanje kolektivnih aktivnosti velik vpliv. Hkrati pa tudi zgodovina socialnih gibanj v Sloveniji nakazuje, da so bila le-ta v preteklosti pogosta praksa.¹⁴ Seveda pa je pri tem potrebno upoštevati tudi medijsko okolje, informacijsko infrastrukturo ter dostopnost in razširjenost tehnologije.

Raziskava med slovenskimi uporabniki spletnega socialnega omrežja je pokazala, da velik odstotek izpraševancev kot glavni vir informiranja uporablja ravno splet. So pa pri tem pokazali relativno veliko mero kritičnosti pri ocenjevanju kredibilnosti informacij o političnih in protestnih tematikah, ki so jim bili izpostavljeni ($M = 3,25$). Bučar-Ručman (2011: 35) navaja, da moramo do medijske realnosti vzpostaviti distanco in jo skušati verificirati z analizo alternativnih virov,

¹⁴ Zgodovina protestov v Sloveniji predstavljena v Čelik (1994).

preverjanjem informacij, iskanjem strokovne literature in logičnim premislekom, česar se, kot kaže raziskava, zavedajo tudi izpraševanci pri splošni uporabi spleta.

Če dejstvo, da je v Sloveniji več kot 770 tisoč uporabnikov Facebooka, primerjamo z ugotovitvami raziskave, da je bilo na istem omrežju informacijam o protestih izpostavljenih 88 % izpraševancev (75 % jih je bilo na dogodke tudi osebno povabljeni), potem je vpliv socialnih medijev na rekrutiranje podpornikov in informiranje nedvomen. Uporaba spletnih socialnih omrežij je v Sloveniji nasploh izjemno razširjena in pogosta, zato je močna prisotnost aktivistov v teh okoljih logična in neizpodbitna posledica.

Temeljna ugotovitev, ki jo želimo izpostaviti je, da so bili udeleženci protestov na socialnem omrežju Facebook pogosteje in agresivneje izpostavljeni novicam in informacijam o protestih in da so omrežje z vidika protestov uporabljali bolj aktivno kot neudeleženci protestov (tabela 5). Vsi pa so izrazili mnenje, da so omrežje najpogosteje uporabljali kot orodje informiranja. Čeprav na splošno informacij ne ocenjujejo za bolj koristne ali verodostojne kot v drugih medijih, so izkazali mnenje, da je uporaba omrežja služila predvsem organizaciji protestov in pospešila njihovo širjenje (tabela 4). Udeleženci protestov so ga uporabljali tudi kot orodje za obveščanje in opozarjanje na aktualne dogodke, kar potrjuje, da so bili tudi sami aktivno udeleženi v proces poročanja. Če povzamemo ugotovitve omenjene raziskave, je spletno socialno omrežje Facebook v primeru slovenskih kolektivnih akcij odigralo pomembno vlogo. O vzročni povezavi je sicer težko sklepati, je pa mogoče upravičeno domnevati, da je nenehna izpostavljenost informacijam in pozivom, pri določenih posameznikih spodbudila interes za aktivno pripadnost in željo po nadaljnji informiranosti in vpletenosti v dogajanje.

Pri razpravljanju o vplivu spletnih socialnih omrežij na dinamiko socialnih gibanj pa je potrebno izpostaviti, da jih ni primerno razumeti in obravnavati kot nekaj slabega ali celo kot vzrok neželenega stanja. Primeri iz prakse kažejo, da tehnologiji in spletu ni mogoče pripisovati odločilnega pomena in da se kolektivne akcije ne bodo sprožile zaradi njih, temveč jih bodo samo olajšale, kar pa še ne sme biti razlog za njihovo omejevanje ali strožje nadziranje. Izkušnje kažejo, da sam nadzor spleta in spletnih storitev ne pripomore k zmanjševanju ali zatiranju kolektivnih akcij, saj je kibernetski prostor globalno nereguliran, zato je prenos komunikacij v druga kibernetska okolja povsem enostaven. Prav tako primeri dokazujejo, da se pri kolektivnih akcijah tehnologija pretežno uporablja na zakonit način in zato za enkrat še ne predstavlja resne grožnje v smislu spodbujanja kriminalitete.

Varnostni organi naj tako kot aktivistične organizacije po zgledu tujih praks koristijo prednosti spletnih storitev, ki so lahko zelo uporabno orodje pri napovedovanju trendov in analizi razvojev kolektivnih aktivnosti. Tako bodo lahko nanje bolje pripravljeni in seznanjeni s potekom dogodkov v prihodnosti. Pri tem pa morajo nujno paziti na zakonitost in upravičenost postopkov, saj je nadzor kibernetskega prostora občutljiva tema, želja uporabnikov po zasebnosti pa zelo velika. Kot navajajo Meško, Reisig in Tankebe (2012: 121), lahko policija, ki deluje legitimno in predvsem pravično, pričakuje tudi večjo pripravljenost ljudi sodelovati pri preprečevanju kriminalitete.

Nadzor spletnih socialnih omrežij in njihovo spremljanje pa nikakor ne sme biti zadnja, edina ali glavna oblika proučevanja in pojasnjevanja kolektivnih akcij. Odzivanje na odklonske pojave mora biti čim bolj usmerjeno v odpravo družbenih oz. pravih vzrokov kriminalitete, ki so povezani z družbeno diferenciacijo, ukrepi zmanjševanja kulturnega konflikta, večanja strpnosti in spoštovanja državljskih pravic (Jere, Meško in Kanduč, 2011: 326).

Naša priporočila podana na podlagi analize strokovne literature, praktičnih primerov in raziskovalnih aktivnosti se nanašajo na tri skupine; (a) Oblast in politika: prizadevanja v kontekstu socialnih gibanj naj se usmerijo v analizo in odpravo vzrokov in ne posledic ali dejavnikov, ki so vplivali na njihovo uspešno delovanje. Želje po obvladovanju in večjem nadzoru kibernetkega prostora pa so nepotrebne, saj imajo lahko nasprotni učinek in celo pospešijo splošno nezadovoljstvo; (b) Varnostni organi: pri nadziranju in obvladovanju protestnih gibanj naj pravično in upravičeno uporabljajo ter spremljajo spletne storitve, hkrati pa naj si prizadevajo za večje sodelovanje s pripadniki aktivističnih organizacij pri odkrivanju deviantnih pojavov; (c) Uporabniki spleta in aktivisti: spletne storitve naj uporabljajo premišljeno, predvsem pa se naj zavedajo, da je kibernetki prostor enak ostalim prostorskim domenam, kjer bi morala veljati enaka pravila vedenja in komuniciranja kot v realnem prostoru.

Da bi lahko razumeli dinamiko protestov, je potrebnih več neodvisnih in objektivnih znanstveno-raziskovalnih aktivnosti, ki morajo biti kriminološko usmerjene oz. naravnane v identifikacijo dejavnikov in vzrokov splošnega nezadovoljstva. Ugotovitve nepristranskih raziskav lahko pomembno pripomorejo k oblikovanju učinkovitih nacionalnih politik, z namenom zmanjšati proteste v prihodnosti, kakor tudi politik preprečevanja kriminalitete in nasilnih izgrediv, četudi se protesti uresničijo. V takšne raziskovalne aktivnosti je potrebno zajeti akademsko in izobraževalno sfero ter neodvisne raziskovalne inštitute. Omenjena sfera bi lahko z neodvisnimi raziskovalci in strokovnjaki močno prispevala k vzročno-posledičnim analizam socialnih gibanj v Sloveniji, ki jih za enkrat primanjkuje.

LITERATURA

- Anderson, K. (2008). *Hactivism and politically motivated computer crime*. Pridobljeno na <http://www.aracnet.com/~kea/Papers/Politically%20Motivated%20Computer%20Crime.pdf>
- Baker, S. A. (2011). The mediated crowd: New social media and new forms of rioting. *Sociological Research Online*, 16(4). Pridobljeno na <http://www.socresonline.org.uk/16/4/21.html>
- Bernik, I. in Markelj, B. (2011). Unlimited access to information systems with mobile devices: Information security perspective. *Varstvoslovje*, 14(3), 406–417.
- Bernik, I. in Meško, G. (2011). Internetna študija poznavanja kibernetških groženj in strahu pred kibernetko kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 242–252.

- Bučar-Ručman, A. (2011). Medijsko poročanje o kriminaliteti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(1), 23–38.
- Caren, N. in Gaby, S. (2011). Occupy online: Facebook and the spread of occupy Wall Street. *Social Science Research Network*. Pridobljeno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1943168
- Cellan-Jones, R. (15. 8. 2011). Home to a social media crackdown? *BBCNews*. Pridobljeno na <http://www.bbc.co.uk/news/mobile/technology-14526833>
- Chapman, C. (2009). *The history and evolution of social media*. Pridobljeno na <http://www.webdesignerdepot.com/2009/10/the-history-and-evolution-of-social-media/>
- Christensen, C. (2011). Twitter revolutions? Addressing social media and dissent. *The Communication Review*, 14(3), 155–157.
- Crilly, K. (2004). Information warfare: New battlefields terrorists, propaganda and the internet. V A. O'Day (ur.), *Cyberterrorism* (str. 67–81). Aldershot: Ashgate Publishing.
- Čelik, P. (1994). *Policija, demonstracije, oblast*. Ljubljana: Tiskarna Ljubljana.
- Delakorda, S. (2012). *Svetovni splet in ljudski protesti v Sloveniji*. Inštitut za elektronsko participacijo. Pridobljeno na <http://www.inepa.si/component/content/article/34-novice-institut-za-elektronsko-participacijo/194-svetovni-splet-in-ljudski-protesti-v-sloveniji.html>
- Dimc, M. in Dobovšek, B. (2012). *Kriminaliteta v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Facebook statistics*. (2013). Socialbakers. Pridobljeno na <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/>
- Finchett-Maddock, L. (2012). Seeing red: Entropy, property, and the resistance in the summer riots 2011. *Law and Critique*, 23(2), 199–217.
- González-Bailón, S., Borge-Holthoefer, J., Rivero, A. in Moreno, Y. (2011). The dynamics of protest recruitment through an online network. *Scientific reports*. Pridobljeno na <http://www.nature.com/srep/2011/111215/srep00197/full/srep00197.html>
- Jere, M., Meško, G. in Kanduč, Z. (2011). Diskurz o socialni prevenciji kriminalitete in prestopništva v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(4), 325–332.
- Kanduč, Z. (2012). Postmoderni najstveni sistemi v kriminološki perspektivi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 14–26.
- Mandi. (11. 8. 2011). Britanska vlada razmišlja o blokadi socialnih in mobilnih omrežij v primerih množičnih neredov. *SloTech*. Pridobljeno na <http://slo-tech.com/novice/t479633#crt>
- McPhail, C. (1991). *The myth of madding crowd*. Hawthorne: Aldine de Gruyter.
- Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G., Reisić, M. D. in Tankebe, J. (2012). Postopkovna pravičnost, legitimnost policije in sodelovanje javnosti s pravosodnimi organi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(2), 112–122.
- Occupythecomms. (2013). *Protesti v Sloveniji*. Pridobljeno na <https://maps.google.com/maps/ms?msa=0&msid=211533817939197350661.0004d0864c317c006120>

- 7&hl=sl&ie=UTF8&ll=46.16081,15.03479&spn=2.005052,5.410767&t=m&z=8&vpsrc=6
- OccupyWallSt. (2011). *About*. Occupy Wall Street. Pridobljeno na <http://occupywallst.org/about/>
- Papic, M. in Noonan, S. (2011). Social media as a tool for protest. *STRATFOR Global Intelligence*. Pridobljeno na <http://www.stratfor.com/weekly/20110202-social-media-tool-protest>
- Petras, V., Eigenbrodt, O. in Spier, S. (2011). The impact of ICT-based social media on collective action – Difference in degree or difference in kind? *Social Science Research Network*. Pridobljeno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1979312
- Peršak, N. (2009). Virtualnost, (ne)moralnost in škodljivost: normativna vprašanja nekaterih oblik kibernetične kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(3), 191–198.
- Policija na FB išče udeležence in organizatorje protestov? (16. 1. 2013). *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/novice/slovenija/policija-na-fb-isce-udelezence-in-organizatorje-protestov.html>
- Popkin, H. A. S. (2011). Citizen cameras capture more looters than London cops. *NBCNews.com*. Pridobljeno na <http://www.nbcnews.com/technology/technology/citizen-cameras-capture-more-london-looters-cops-121801>
- Rawlinson, K. (1. 10. 2012). Activists warned to watch what they say as social media monitoring becomes 'next big thing in law enforcement'. *The Independent*. Pridobljeno na <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/activists-warned-to-watch-what-they-say-as-social-media-monitoring-becomes-next-big-thing-in-law-enforcement-8191977.html>
- Shirky, C. (2011). The political power of social media. *Foreign Affairs*. Pridobljeno na http://www.gpia.info/files/u1392/Shirky_Political_Poewr_of_Social_Media.pdf
- Skinner, J. (2011). Social media and revolution: The Arab spring and the occupy movement as seen through three information studies paradigm. *Working Papers on Information Systems*, 11(169). Pridobljeno na http://sprouts.aisnet.org/1269/2/social_media_and_revolution-v.pdf
- Stäheli, U. in Savoth, E. (2011). Seducing the crowd: The leader in crowd psychology. *New German Critique*, 38(3), 63–77.
- Thompson, R. (2011). Radicalization and the use of social media. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 167–190.
- UK riots: Facebook invitations see teens due in court and more new arrests. (10. 8. 2011). *Mirror.co.uk*. Pridobljeno na <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/uk-riots-facebook-invitations-see-184733>
- Valenzuela, S., Park, N. in Kee, K. F. (2009). Is there social capital in a social network site: Facebook use and college students' life satisfaction, trust, and participation. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14(4), 875–901.
- Wrenn, E. (13. 7. 2012). Right or wrong? Facebook monitors chat conversations and informs the police of anything suspicious – but the privacy breach does catch paedophiles. *DailyMail*. Pridobljeno na <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/>

[article-2173081/Right-wrong-Facebook-monitors-chat-conversations-informs-police-suspicious--privacy-breach-does-catch-paedophiles.html](https://www.oxfordjournals.org/doi/full/10.1093/oxfpol/2173081/Right-wrong-Facebook-monitors-chat-conversations-informs-police-suspicious--privacy-breach-does-catch-paedophiles.html)

O avtorju:

Kaja Prislán, magistra varstvoslovja, doktorska študentka na Fakulteti za varnostne vede, Univerza v Mariboru.